

Forord

Kære læser!

At Henrik Pontoppidan og Ludvig Feilberg kendte og respekterede hinanden, er velkendt. Det har også været påvist, at der kan spores indflydelse fra Ludvig Feilbergs filosofi i flere af Henrik Pontoppidans værker, men hvor dybt denne indflydelse stak, har ikke været særligt grundigt undersøgt. Det vil vi i Pontoppidaniernas redaktion gerne prøve at råde lidt bod på med dette nummers tema, som er Henrik Pontoppidan og Ludvig Feilberg.

Den videnskabelige hovedartikel i dette nummer er skrevet af professor emeritus og tidligere leder af Pontoppidan Centret ved SDU Nils Gunder Hansen og hedder “Den nuancerede forfatter og den énsidige foredragsholder. Om Pontoppidans syn på præster i det litterære værk og i foredraget ‘Kirken og dens Mænd’.”

Henrik Pontoppidan var et holdningsmenneske, men han holdt ikke mange offentlige foredrag. Måske er “Kirken og dens Mænd” (holdt i Aalborg i 1914 og gentaget i Horsens samme år) det eneste. Her leverede han en uforsonlig kritik af den danske folkekirke og ikke mindst dens præster. I artiklen nærlæser Nils Gunder Hansen foredraget og påpeger, at dets énsidige præstekritik står i modsætning til de mangeartede og nuancerede præsteskikkelser, vi finder i Pontoppidans litterære værker. Pontoppidans forhold til kristendom og kirke var præget af en dyb ambivalens: på den ene side foragtede han de moderne præster, der syntes ham blottet for tro og anfægtelser og gik mere op i social reformpolitik end i forholdet til det hellige; på den anden side anså han det for umuligt at vende tilbage til den lutherske dogmekirke. Til sidst i foredraget antyder han et spirituelt alternativ til den organiserede religion, bl.a. inspireret af Ludvig Feilberg.

Mogens Pahuus, lektor emeritus i filosofi fra Aalborg Universitet, fremlægger i artiklen “Livsfilosofien i Henrik Pontoppidans forfatterskab – med udblik til Henrik Ibsen” den livsanskuelse, han finder indeholdt i Pontoppidans værk. Artiklen lægger sit fokus på *Lykke-Per*, ikke mindst optegnelserne fra Pers sidste år som vejassistent i Thy. Hvad angår inspirationskilder til livsfilosofien hos Pontoppidan, er det almindeligt kendt, at Schopenhauer og Nietzsche var betydningsfulde, men Pahuus mener, at påvirkningen fra Ludvig Feilberg er underkendt, og han polemiserer på den baggrund mod Børge Kristiansens fortolkning af *Lykke-Per*.

Spændingen mellem selvudfoldelse og selvhengivelse er afgørende for Pontoppidan, og den kan man få blik for gennem inddragelsen af Feilberg.

I “Ludvig Feilberg og Henrik Pontoppidans natursyn”, der oprindeligt var et mundtligt oplæg på Pontoppidan Selskabets sommermøde i 2022, prøver Christian de Thurah at vise, at der i Pontoppidans forfatterskab fra et tidligt tidspunkt er tanker om mennesket og naturen, der minder påfaldende om Ludvig Feilbergs naturfilosofi. Hvornår begyndte denne påvirkning? Var den der fra begyndelsen, og i så fald: Hvor placerer det Pontoppidan i 1880’ernes litterære landskab? De fleste synes enige om, at Henrik Pontoppidan fulgte den slagne brandesianske vej og skrev overvejende socialrealistisk indtil ca. 1888, hvor der skete et skifte. Det er de Thurahs tese, at der nok sker et skifte, men at en nærlæsning af de tidlige værker viser, at kimen til dette skifte ligger latent i forfatterskabet fra et langt tidligere tidspunkt, og at de tanker, der her kan fremanalyseres, minder påfaldende om Ludvig Feilbergs. Dette illustreres med eksempler fra Pontoppidans tekster fra 1880’erne og de tidlige 1890’ere.

Den irske journalist, forfatter og filminstruktør Paul Larkin har et indgående kendskab til dansk sprog, litteratur og kultur. Han har oversat flere af dansk litteraturs hovedværker til engelsk, og han står også bag den seneste engelske oversættelse af Henrik Pontoppidans *Lykke-Per*, der under titlen *A Fortunate Man* udkom i 2018. I essayet “Henrik Pontoppidan, Søren Kierkegaard og ‘Dansk Gotik’”, som han velvilligt har stillet til rådighed for Pontoppidaniana og som vi bringer uden for tema, prøver Paul Larkin at indkredse en egenskab, som han ser som særligt dansk: ironien. Med udgangspunkt i den scene i *Lykke-Per*, hvor Per aflægger en falsk tilståelse om utroskab over for Inger, jagter Larkin det lidt u håndgribelige danske, eller rettere: nordiske, som han kalder Nordic Noir, sort ironi, fra nordisk mytologi og sagaerne til nutidens kunst og litteratur. Af fremtrædende repræsentanter for denne særlige ironi kan nævnes Søren Kierkegaard, Karen Blixen, Martin A. Hansen og Asger Jorn – og så ikke mindst Henrik Pontoppidan, der er essayets faste omdrejningspunkt. Ifølge Larkin “ironiserer” Pontoppidan sine egne emner for at udforske muligheden for autenticitet. Med Georg Lukács i bagagen kalder Larkin denne ironi en “dæmonisk magt”, der f.eks. guider Per Sidenius frem mod en slutning, der her tolkes som den dybeste resignation. Nok ser Larkin denne dæmoniske ironi som særligt udtalt i Norden, men han må alligevel en tur omkring Sokrates for gøre klart, hvad han mener. Henrik Pontoppidan er ifølge ham sin tids Sokrates, opdrageren.

I sektionen med anmeldelser skriver Gunnar Jørgensen om præst og litterat Anders Raahauges bog *Pontoppidans præster. Henrik Pontoppidan mellem Kierkegaard og Nietzsche*, der udkom tidligere på året. Præsterne er ikke oversat i Pontoppidan-litteraturen, men de rammes oftest kun af et sideblik, for de er i reglen blevet set som blot boksebolde i forfatterskabet og Pontoppidan selv som ren præstehader. Men Pontoppidans præster viser efter Raahauges opfattelse ind til de steder i forfatterskabet, hvor det for alvor brænder på. Det overses oftest, hvilken type præster det er, Pontoppidan hader, og hvordan han altid

opsøger kristendommen for at udfordre den til duel og brydekamp, bristefærdig af uerklæret kærlighed til den. Pontoppidan er nok kirkens værdifulde revser men måske samtidig kristendommens hemmelige herold, konkluderer Raahauge af sine analyser. Analyser af Pontoppidans tre store hovedværker set i lyset af Nietzsches og Kierkegaards tænkning omkring det samvittighedens problem, som optager og plager mange af forfatterskabets hovedfigurer; problemet med, hvor tilværelsens etiske tyngde skal komme fra i en ny horisontal kultur, der gør sig færdig med de vertikale dimensioner.

Christian de Thurah anmelder idehistorikeren Preben Lilhavs bog *Lykke-Per og Platon* fra 2020, der er en detaljeret analyse af Pontoppidans store roman, set i lyset af Platon og en række andre filosoffer, som han ser som inspirationskilder for forfatteren. Lilhav har valgt at basere sin analyse på den oprindelige udgave af romanen, der kom i føljetonform (8 bind) fra 1898 til 1904. Argumentet er, at der i de senere udgaver, der alle er forkortede i forhold til førsteudgaven, mangler aspekter, der er væsentlige for forståelsen, ikke mindst af romanens hovedpersoner. Lilhav har især følt sig provokeret af tolkninger af romanen, som f.eks. Bille Augusts filmatisering, der ifølge Lilhav ser Per som mislykket nar og idealiserer Jakobe på hans bekostning. Dette kan Lilhav slet ikke få til at passe med den oprindelige tekst, der efter hans mening skildrer Pers udvikling som succesfuld og slutningen som positiv. Som de Thurah gør opmærksom på i anmeldelsen, undlader Lilhav at tage diskussionen om, hvorvidt det overhovedet giver mening at tale om en førsteudgave af *Lykke-Per*, op.

Pontoppidan blev i sin egen levetid oversat til tysk og læst i Tyskland, bl.a. af store navne som Thomas Mann, Ernst Bloch og Georg Lukács. Sidenhen svandt kendskabet til Pontoppidan ind, og i dag er han blevet hvad tyskerne kalder et "Geheimtipp" (et godt tip om noget ret ukendt). Det har Marlene Hastenplug, dansklektor ved Goethe-Universität i Frankfurt, dog sat sig for at lave om på. I en årrække har hun med sine skandinavistik-studerende oversat Pontoppidans små noveller og journalistiske tekster til tysk, og oversættelserne er efterfølgende blevet publiceret på www.henrikpontoppidan.dk. I artiklen "Pontoppidan på tysk" fortæller Marlene Hastenplug om arbejdet i oversættelsesseminarerne, der med tiden er blevet udvidet med interesserede studerende fra andre tyske universiteter. Og hun gennemgår, med et tilbageblik på tidligere oversættelser, de særlige udfordringer (og indsigter!), der kan melde sig, når man oversætter Henrik Pontoppidan til tysk. I sommeren 2023 fandt oversættelsesarbejdet sin foreløbige kulmination, da et udvalg af de oversatte tekster blev samlet i bogen *Henrik Pontoppidan. Kaum ein Tag ohne Spektakel. Erzählungen und Feuilletons* (Wallstein Verlag).

Pontoppidaniana vil gerne i hvert nummer bringe et eller flere fagdidaktiske bidrag, der kan belyse den aktuelle (og potentielle) brug af Pontoppidans værker i folkeskole og gymnasium. Lotte Prætorius, som underviser i dansk, oldtidskundskab og filosofi på Hasseris Gymnasium og er medlem af forpersonskabet for Dansk lærerforening for STX og HF, har venligt påtaget sig at anmelde det

første nummer af Pontoppidaniana med særligt henblik på hvordan artiklerne i dette nummer kan inspirere til konkrete undervisningstiltag.

Til slut bringes et mindeord om medstifter af Pontoppidan Selskabet, Jørgen Jørgensen (1942-2023), skrevet af Flemming Behrendt.

Redaktionen